Михайло Тиводар — борець за незалежність України у XX столітті

До 90-річчя від дня народження

Віктор БЕДЬ
голова Всеукраїнського товариства
борців за незалежність України у XX столітті

м. Ужгород,
15 лютого 2026 р.

Анотація

У статті висвітлюється життєвий шлях, наукова та громадсько-політична діяльність Михайла Петровича Тиводара (1936–2017) — доктора історичних наук, професора Ужгородського національного університету, активного учасника національно-демократичного

руху кінця 1980-х — початку 1990-х років. Особлива увага приділена його державницькій позиції в період здобуття незалежності України, роботі в Закарпатській обласній раді, діяльності в Народному Русі України та послідовній науковій і публічній протидії антиукраїнським ідентифікаційним проєктам у регіоні. Матеріал подано в контексті сучасного осмислення ролі української інтелектуальної еліти у процесах державотворення.

Ключові слова: Михайло Тиводар; незалежність України; національно-визвольний рух; Народний Рух України; Закарпатська обласна рада; етнологія; українська ідентичність; державотворення.

Abstract

The article highlights the life, scholarly achievements and socio-political activity of Mykhailo Petrovych Tyvodar (1936–2017), Doctor of Historical Sciences, Professor of Uzhhorod University, and an active participant in the Ukrainian national-democratic movement of the late 1980s and early 1990s. Particular attention is given to his statesmanlike position during the period of Ukraine's independence, his work in the Zakarpattia Regional Council, his role within the People's Movement of Ukraine (Rukh), and his consistent scholarly and public opposition to anti-Ukrainian identity projects in the region. The material is presented in the context of a contemporary reassessment of the role of the Ukrainian intellectual elite in the processes of state-building.

Keywords: Mykhailo Tyvodar; independence of Ukraine; national liberation movement; People's Movement of Ukraine (Rukh); Zakarpattia Regional Council; ethnology; Ukrainian identity; state-building.

7 лютого 2026 року виповнилося б 90 років від дня народження Михайла Петровича Тиводара — вченого, професора, етнолога,

депутата, борця за українську державність у переломні роки кінця XX століття.

Він народився 7 лютого 1936 року в селі Бедевля Тячівського району Закарпатської області Української РСР.

Закінчив історичний факультет Ужгородського університету (1958), працював учителем, а з 1966 року — викладачем історичного факультету Ужгородського державного університету, згодом — Ужгородського національного університету.

Доктор історичних наук (1994), професор (1995).

Помер 20 жовтня 2017 року. Похований в Ужгороді, на Кальварії.

Ці офіційні рядки — лише коротка канва життєпису. За ними — інтелект і громадянська твердість, що в переломні роки нового етапу національно-визвольної боротьби кінця 1980–1990-х років стали опорою українського державотворення на Закарпатті.

Не тільки науковець

Михайло Тиводар був знаним ученим — автором численних праць з етнології, етнографії, етнічної історії Українських Карпат. Його підручник «Етнологія» став одним із перших системних навчальних видань в Україні з цієї дисципліни. Він досліджував традиційну культуру Закарпаття, етногенез українців Карпатського регіону, проблеми етнополітики XX століття.

Але його науковість ніколи не була відірвана від української нації та української державності. Він добре розумів: наука без національного стрижня перетворюється на інструмент маніпуляції. Будучи сином українського народу й Українського Закарпаття, він присвятив своє життя служінню їм — і в громадянській діяльності, і в науковій праці.

Переломні роки: 1988–1991

Кінець 80-х років XX століття — це час, коли Україна ще не була незалежною, перебувала у складі комуністично-радянського Союзу РСР — імперії, що трималася на тоталітарному контролі, — але вже перестала бути мовчазною і прагнула свободи та відновлення своєї державної незалежності.

У ці роки Михайло Тиводар став активним учасником національно-демократичного руху на Закарпатті. Він підтримував студентські ініціативи, сприяв формуванню національної свідомості в університетському середовищі, стояв біля витоків створення Товариства української мови імені Тараса Шевченка та Народного Руху України в краї.

Він не ховався за кафедрою.

Він не обмежувався лекціями.

Він виходив у публічний простір.

Він надихав студентів і колег по університету.

Він був поряд зі своїм народом, який піднімався проти комуністично-радянського тоталітаризму та за відновлення своєї історичної незалежності — Держави України.

Він став прикладом для багатьох — прикладом мужності не боятися правди й відповідальності, не ховатися від боротьби за незалежну Україну.

РУХ і робота в Радах

Історична точність вимагає зафіксувати важливий факт.

У період з січня 1991 по травень 1992 року Михайло Тиводар був заступником голови Закарпатської крайової організації Народного Руху України з питань роботи в Радах народних депутатів.

Як тодішній голова Закарпатської крайової організації Народного Руху України та народний депутат України першого

скликання, я безпосередньо співпрацював із Михайлом Петровичем і добре пам’ятаю його принципову громадсько-політичну діяльність у цей відповідальний період.

Це була не номінальна функція. Це була одна з найвідповідальніших ділянок боротьби — перетворення суспільної енергії на конкретні управлінські рішення. Саме в радах вирішувалося, чи стане Україна реальністю повноцінної держави, чи залишиться лише декларацією.

Михайло Петрович умів працювати системно.

Він розумів механізми влади.

Він не боявся протистояти старій комуністичній номенклатурі.

Умів переконувати й вести за собою.

Обласна рада 1990–1994: опозиція як служіння

У 1990 році Михайло Тиводар був обраний депутатом Закарпатської обласної ради серед національно-демократичних кандидатів. У раді він очолив національно-демократичну опозиційну фракцію.

Варто пам’ятати: це були перші альтернативні вибори, але апарат управління та депутатська більшість на всіх рівнях залишалися комуністично-радянськими. У тих умовах національно-патріотична демократична опозиція була не політичною формальністю і не декларативною позицією, а свідомим вибором відповідальності, пов’язаним із ризиком і особистою самопожертвою.

Його виступи в обласній раді були чіткими, принциповими й аргументованими. Він послідовно протидіяв антиукраїнським тенденціям та спробам ізолювати Закарпаття від загальноукраїнського державотворчого процесу, водночас проводячи в життя програмні засади Народного Руху України,

спрямовані на відновлення й утвердження державної незалежності України.

Боротьба за українську ідентичність Закарпаття

Особливо принциповою була його позиція щодо політичних спроб маніпуляції українською етнічною ідентичністю краю.

Як учений-етнолог він розумів глибину історичних процесів.

Як державник — бачив небезпеку політичних підмін, спекуляцій і загроз так званого «політичного русинства», яке на Закарпатті у той час намагалися активізувати антиукраїнські центри, пов’язані з Москвою та Будапештом — як у пізній радянський період під контролем Комуністичної партії та Комітету державної безпеки СРСР, так і в посткомуністичні роки.

Його наукові й публіцистичні виступи були спрямовані на захист української ідентичності Закарпаття, на протидію спробам використати історичні терміни та етноніми для розколу держави.

- Він завдавав головного удару не емоцією —
  а аргументом.
- Не гаслом —
  а науковим доказом.
- Не кон’юнктурою —
  а принципом і вірністю українській нації.

Людина переконання і національної стійкості

Михайло Тиводар був вимогливим викладачем і суворим до себе науковцем, політиком, громадським діячем і громадянином.

Як професор історії він формував не просто істориків —

він формував громадян і патріотів України.

Для багатьох представників національно-демократичних сил він був не лише колегою по руху, а й побратимом у відповідальності за

край і державу в боротьбі за незалежність України наприкінці ХХ століття.

Він належав до того покоління українських державників, яке не отримало незалежність у подарунок — воно її вибороло й утвердило.

Він був і залишається в історії справжнім борцем за незалежність України у ХХ столітті — серед тисяч гідних українців, які своєю працею, мужністю, самопожертвою й незламністю утверджували українську державність.

Пам’ять і відповідальність

20 жовтня 2017 року Михайло Петрович дочасно відійшов у вічність.

Похований у місті Ужгороді, на міському цвинтарі «Кальварія».

Але його постать не належить лише минулому.

У час повномасштабної російсько-української війни особливо чітко видно, наскільки правими були ті, хто ще на початку 1990-х бачив небезпеку чужинських маніпуляцій і підривних проєктів на шляху розвитку незалежної Держави України.

Тож 90-річчя від дня народження славного сина українського народу й Українського Закарпаття Михайла Тиводара — це нагадування:

Українська держава тримається не лише на армії,

- а й на інтелекті,
- на мужності слова,
- на вірності національній ідентичності,
- на життєвій позиції, стійкості й незрадливості своїх достойників.

Професор Михайло Тиводар був саме таким — і таким назавжди залишиться в українській історії та в пам’яті української нації й Держави України.